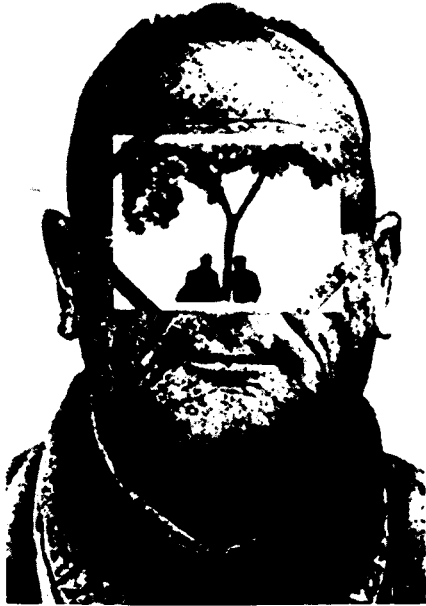

Το σωφρονιστικό άλλοθι: Το ιδεώδες της επανακοινωνικοποίησης

ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ Π. ΣΕΡΑΣΗΣ

Έχεις ποτέ διαβάσει εγκληματολογικά κείμενα; Είναι συγκλονιστικά. Και το λέω αυτό από έκπληξη, όχι από επιθετικότητα, επειδή δεν μπορώ να καταλάβω πώς ο εγκληματολογικός λόγος μπόρεσε να συνεχισθεί σ' αυτό το επίπεδο. Έχει κανείς την εντύπωση ότι έχει τόση χρησιμότητα, είναι τόσο απαραίτητος και τόσης ζωτικής σημασίας για τη λειτουργία του συστήματος, ώστε δεν θεωρεί αναγκαίο να αναζητήσει κάποια θεωρητική κάλυψη για τον εαυτό του, ή ακόμη απλά ένα συνεκτικό πλαίσιο. Είναι απολύτως ωφελμιστικός. Πιστεύω ότι είναι ανάγκη να εξετασθεί γιατί ένας τέτοιος «επιστημονικός» λόγος έγινε τόσο απαραίτητος στη λειτουργία του ποινικού συστήματος του 19ου αιώνα. Αυτό που τον έκανε αναγκαίο ήταν το *άλλοθι*, που επιστρατεύεται από το 18ο αιώνα, *ότι αν επιβάλλεται μια ποινή σε κάποιον αυτό δεν γίνεται με σκοπό να τιμωρήσουμε αυτό που έκανε αλλά να μεταβάλουμε αυτό που είναι.*¹

MICHEL FOUCAULT (1975a)

ΤΟΣΟ ο «Σωφρονιστικός Κώδικς Εκτελέσεως των Ποινών» (1967) όσο και ο νέος «Κώδικας βασικών κανόνων για τη μεταχείριση των κρατουμένων» (1989) στο πρώτο τους ήδη άρθρο ορίζουν ως σκοπό της ποινής την «κοινωνική επανένταξη» («κοινωνικήν αναπροσαρμογήν») των κρατουμένων.² Η αρχή αυτή βρίσκεται σε απόλυτη συμφωνία προς τις σωφρονιστικές αντιλήψεις που επικρατούν από τα τέλη του 18ου αιώνα και μπορεί να βρεθεί διατυπωμένη στις περισσότερες νομοθεσίες καθώς και σε υπερεθνικά κείμενα όπως οι «Στοιχειώδεις Κανόνες» του Συμβουλίου της Ευρώπης (1973, 1987) και του ΟΗΕ (1984).³

Η κοινωνική αναπροσαρμογή, η «επανακοινωνικοποίηση» προβάλλεται ως σκοπός της ποινής και ως δικαιολογία του εγκλεισμού με βάση την υπόθεση ότι τα αίτια της εγκληματικής πράξης θα πρέπει να αναζητηθούν σε κάποια ιδιότυπα χαρακτηριστικά του εγκληματία. Κατά συνέπεια, το ζητούμενο είναι η βελτίωσή του, η αναδόμηση της προσωπικότητάς του και η κοινωνική του επανένταξη και αυτό επιτυγχάνεται με τον εγκλεισμό του παραβάτη του νόμου στο κλειστό πλαίσιο της φυλακής.

Πολλές και ποικιλόμορφες είναι οι μελέτες (και κριτικές) που υπάρχουν σχετικά με το θεσμό της φυλακής, γενικότερα, αλλά και την πρακτική εφαρμογή του σω-

φρονισμού στη χώρα μας, ειδικότερα.⁴

Πέρα από τις θεωρητικές επικρίσεις και αμφισβητήσεις, αντικείμενο εξέτασης αποτέλεσε και η πρακτική δυνατότητα επίτευξης του στόχου της «επανακοινωνικοποίησης»: κατά πόσο, δηλαδή, είναι εφικτή μια «βελτιωτική» παρέμβαση στην προσωπικότητα του παραβάτη και η προετοιμασία του για την επανένταξή του στην «κονφορμιστική» κοινωνία, μέσα στα πλαίσια ενός κλειστού, ολοκληρωτικού θεσμού όπως είναι η φυλακή, με τα μέσα που αυτή διαθέτει.

Ακόμη κι αν παραμερίσουμε για λίγο τα διλήμματα της αμφισβητούμενης νομιμότητας και επιστημονικής ορθότητας ενός τέτοιου εγχειρήματος, ακόμη και αν αποφύγουμε την εμπλοκή σε συζητήσεις γύρω από το δικαίωμα παρέμβασης στην προσωπικότητα του ατόμου και αν κωφεύσουμε στις επικρίσεις για προσπάθεια ελέγχου και χειραγώγησης, ορθώνονται τα πρακτικά προβλήματα και η σκληρή καθημερινή πραγματικότητα: αυτή ακριβώς η πραγματικότητα που οδήγησε στην απαισιόδοξη διαπίστωση – ακόμη και από τους ίδιους τους εκπροσώπους του συστήματος – ότι «τίποτε δεν δουλεύει» («nothing works»).

Ένα από τα σημαντικά ζητήματα που έχουν αποτελέσει αντικείμενο μελέτης είναι η διάρκεια της ποινής που καλείται να εκτίσει ο κρατούμενος, ως συντελεστής της βελτιωτικής επίδρασης που αναμένεται να ασκηθεί επάνω του.

Το κύριο βάρος της έρευνας δόθηκε στις μακροχρόνιες ποινές⁵ και ιδιαίτερα στις δυσμενείς επιδράσεις τους στον κρατούμενο αλλά και στο σξήμωρο σχήμα της προσπάθειας «επανακοινωνικοποίησης» με το μακροχρόνιο αποκλεισμό του από την κοινωνία: το «άλλοθι» στην περίπτωση αυτή δεν είναι διόλου λειστικό.

Ανάλογο ενδιαφέρον, όμως, παρουσιάζουν και οι μικρές διάρκειας ποινές, ένα φαινόμενο που παρατηρείται ευρύτατα και στη χώρα μας.⁶

Σύμφωνα με τα στατιστικά δεδομένα μιας δωδεκαετίας (από τη μεταπολίτευση ως το 1985, οπότε και υπάρχουν διαθέσιμα πλήρη στοιχεία), η συντριπτική πλειοψηφία των εισερχομένων⁷ κάθε χρόνο στις ελληνικές φυλακές εγκλείονται για να εκτίσουν ποινές μέχρι ένα έτος.⁸ (Πίν. 1).

Παρά το ότι το ποσοστό των εγκλεισμένων για ποινές μέχρι ένα έτος παρουσιάζει πτωτική τάση – κυρίως λόγω της

ποχρωμένη» να απομονώσει από το κοινωνικό σύνολο για να προστατευτεί.

Αυτό θα πρέπει να συνδυασθεί και με το δεδομένο ότι –κατά μέσο όρο– μόνο ένα ποσοστό 1,94%(!) των θεωρουμένων ως δραστών από την αστυνομία και 4,81%(!) των καταδικαζομένων από τα

ριές περιπτώσεις εγκληματικότητας (αυτό εξάλλου είναι και το στερεότυπο που επικρατεί), κάτι τέτοιο δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.

Κατά συνέπεια, η πλειοψηφία των εισερχομένων στη φυλακή –με όλες τις στιγματιστικές και άλλες επιπτώσεις που συνεπάγεται κάτι τέτοιο– κατά πολύ απέχει από το στερεότυπο που πανταχόθεν (ακόμη και με επιστημονικοφανή τρόπο) προβάλλεται και επικρατεί στο κοινωνικό σύνολο, για να καθουσιάζει τις συνειδήσεις των νομοταγών πολιτών: το στερεότυπο του επικίνδυνου «εγκληματία» (λέξη που καθίσταται συνώνυμη του δολοφόνου, του βιαστή, του αιμοδιψούς) που πρέπει να τον απομονώσουμε για το «καλό» του και το «καλό» της κοινωνίας μας.

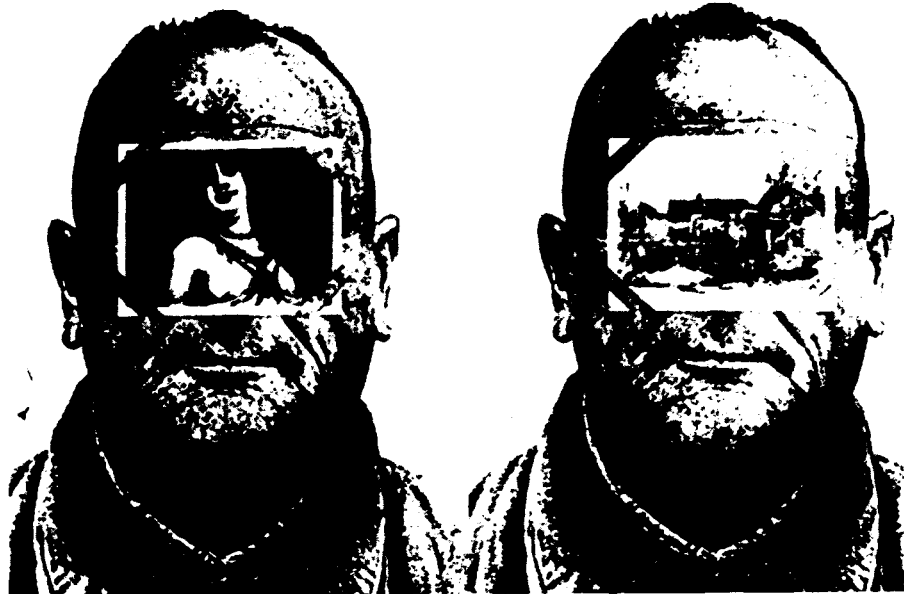
β. Με δεδομένο ότι οι ποινές αυτές είναι εξαγοράσιμες¹⁰ και η δικαστηριακή πρακτική είναι ευνοϊκή στο θέμα αυτό, θα μπορούσε να συμπεράνει κανείς ότι τουλάχιστον ένα μεγάλο ποσοστό αυτών οδηγούνται τελικά στη φυλακή γιατί δεν έχουν τα χρήματα να εξαγοράσουν την ποινή τους, να εξαγοράσουν, σε τελευταία ανάλυση, την «κοινωνικοποίησή» τους!

Έτσι, μέσα από τα στατιστικά δεδομένα,¹¹ ο «κακούργος» έγκλειστος των φυλακών αποκαλύπτεται ως ένας μικρο-παραβάτης που αν είχε τα χρήματα να πληρώσει την εξαγορά της ποινής του θα συνέχιζε τη ζωή του, στερούμενος, τελικά, τη «βελτιωτική» παρέμβαση της ποινικής δικαιοσύνης.

Και η «κοινωνικοποίηση»; Τι γίνεται με την «κοινωνική επανένταξη» που ευαγγελίζεται η σωφρονιστική νομοθεσία;

Είναι αμφίβολο εάν μπορεί να βρεθεί κάποιος, ακόμη κι αν είναι υπέρμαχος των σωφρονιστικών ιδεωδών και του υφιστάμενου συστήματος, που να υποστηρίξει ότι σε χρονικό διάστημα ενός, έξι ή και δώδεκα μηνών¹² είναι δυνατό να επιτευχθούν όλα όσα υποτίθεται ότι εμπεριέχονται στον όρο επανακοινωνικοποίηση, ακόμη και στη φανταστική περίπτωση που η αναγκαία υποδομή και όλοι οι υλικοί όροι θα ήταν εξασφαλισμένοι και οι συνθήκες ευνοϊκές.

Μέσα από τις διαδικασίες «φιλτραρίσματος», λοιπόν, επιλέγεται από ένα σύνολο δραστών, που κατά μέσο όρο φτάνουν τους τριακόσιες χιλιάδες,¹³ ένας αριθμός γύρω στους πεντέμισι χιλιάδες (ο οποίος, όπως φαίνεται και από τον πίνακα 2, φθίνει συνεχώς) οι οποίοι στην πλειοψηφία τους είναι μικρο-παραβάτες, χωρίς καν την οικονομική δυνατότητα να εξαγοράσουν την ποινή τους, για να οδηγηθούν στις φυλακές καθιστάμενοι, έτσι, αποδιοπομπαίοι τράγοι ενός συστήματος που –όχι χωρίς υποκρισία– προβάλλει ως ιδεώδες του τη μεταχείριση –«θεραπεία» του παραβάτη και την προστασία

μειώσεως του αριθμού των εγκλεισμένων – γεγονός παραμένει ότι η πλειοψηφία των περιπτώσεων (κατά μέσο όρο 74,1%) ανήκει σε αυτή την κατηγορία.

Δύο είναι οι άμεσες διαπιστώσεις που μπορούν να γίνουν για το φαινόμενο:

α. Η πλειοψηφία των εισερχομένων είναι μικρο-παραβάτες (petty offenders) που έχουν διαπράξει αδικήματα για τα οποία προβλέπονται χαμηλές ποινές: καταρρίπτεται έτσι ο μύθος του επικίνδυνου εγκληματία τον οποίο η πολιτεία είναι «υ-

δικαστήρια καταλήγει τελικά στη φυλακή. Όπως, εξάλλου, φαίνεται και από τον πίνακα 2, ακόμη και αυτά τα ποσοστά παρουσιάζουν πτωτική τάση.

Είναι σαφές ότι, μέσα από τις διαδικασίες επιλογής του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, ένα εξαιρετικά μικρό ποσοστό αυτών που η αστυνομία εισάγει στο σύστημα καταλήγουν στην τελική του έξοδο που είναι η έκτιση κάποιας ποινής στη φυλακή.⁹ Και ενώ θα περίμενε κανείς το μικρό αυτό ποσοστό να περιλαμβάνει βα-

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Εισελθόντες στις φυλακές με βάση τη διάρκεια της ποινής

Έτος	Σύνολο εγκλεισθέντων	Έως 1 έτος	%	Άνω του 1 έτους	%
1974	9.143	7.902	86,43%	1.241	13,57%
1975	7.147	5.899	82,54%	1.248	17,46%
1976	6.467	5.223	80,76%	1.244	19,24%
1977	6.159	4.824	78,32%	1.335	21,68%
1978	6.190	4.917	79,43%	1.273	20,57%
1979	5.818	4.431	76,16%	1.387	23,84%
1980	5.846	4.241	72,55%	1.605	27,45%
1981	4.728	3.453	73,03%	1.275	26,97%
1982	4.156	2.627	63,21%	1.529	36,79%
1983	4.880	2.897	59,36%	1.983	40,64%
1984	4.559	2.515	55,17%	2.044	44,83%
1985	3.620	1.985	54,83%	1.635	45,17%
μ.δ.:	5.726	4.243	74,10%	1.483	25,90%

του κοινωνικού συνόλου, και όχι την τιμώρηση-«εκδίκηση».

Ο εγκλεισμός αυτός, με τις στιγματιστικές του επιδράσεις αλλά και τη φυσική απομάκρυνση του ατόμου από το περιβάλλον του, μόνο αρνητικά αποτελέσματα έχει τελικά για τον κρατούμενο: τα γνωστά προβλήματα τόσο της διαβίωσης στη φυλακή όσο και της μετέπειτα περιόδου.

Το «ιδεώδες της επανακοινωνικοποίησης» παραμένει σε ένα θεωρητικό επίπεδο διακηρύξεων, ενώ η μοναδική λειτουργία που ουσιαστικά επιτελείται είναι αυτή της παραγωγής και αναπαραγωγής ενός στερεότυπου «εγκληματία», με όλες τις πρακτικές συνέπειες που κάτι τέτοιο συνεπάγεται, τόσο για τα άτομα όσο και για το κοινωνικό σύνολο.¹⁴

Το σωφρονιστικό άλλοθι γίνεται ολοένα και πιο σαθρό, αποκαλύπτοντας τις πραγματικές προθέσεις που υποκρύπτονται: της καταστολής και του ελέγχου.

Αυτό ακριβώς υποδηλώνει και η σχετική θέση του Ηλία Δασκαλάκη (1982):

«Κάτω από συνθήκες έντασης των πολιτικοκοινωνικών αντιθέσεων, η φυλακή γίνεται μηχανισμός καθαρής καταστολής και εξουδετέρωσης, καμουφλάροντας, όπως είπαμε, τούτο κάτω από το γενναιόφρον ιδεώδες της επανακοινωνικοποίησης. Η παρατεινόμενη δομική κρίση του καπιταλισμού και η όξυνση των αντιθέσεων που επάγεται πιθανολογεί σοβαρότατη για το κοντινό μέλλον έξαρση της κατασταλτικής λειτουργίας της φυλακής σε ορισμένες χώρες. Αυτό θα προβάλλει ανάγλυφα τον δονκιχωτικό χαρακτήρα κάθε συζήτησης γύρω από την ανα-

μόρφωση, τον περιορισμό ή την κατάργηση της φυλακής».

Το θέμα της «επανακοινωνικοποίησης», λοιπόν, θα πρέπει να αποτελέσει κεντρικό αντικείμενο της εγκληματολογικής έρευνας, σε όλες τις πτυχές του, συμπεριλαμβανομένης της διάρκειας της ποινής όσον εγκλείονται στις φυλακές. Η εμπειρισταωμένη εξέταση του ζητήματος θα βοηθήσει στην κατάργηση μύθων που διέπουν όχι μόνο το σύστημα και τη λειτουργία του αλλά ακόμη και αυτόν τον επιστημονικό λόγο.

Το άρθρο αυτό στόχο είχε απλώς να επισημάνει το φαινόμενο και να θέσει κάποια ζητήματα για περαιτέρω αναζήτηση. Η έρευνα των ζητημάτων αυτών θα προσφέρει σίγουρα υπηρεσία στην ορθολογικότερη λειτουργία του ποινικού μας συστήματος.¹⁵

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Η έμφαση δική μου.
2. Η εισηγητική έκθεση της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής του «Κώδικα βασικών κανόνων για τη μεταχείριση των κρατούμενων» δεν περιέχει καμία θεωρητική θεμελίωση της αρχής αυτής, αλλά απλώς παραπέμπει στους «Στοιχειώδεις Κανόνες» του ΟΗΕ (1957) και του Συμβουλίου της Ευρώπης (1973), απ' όπου αντλεί το «πολιτιστικό, ιδεολογικό και επιστημονικό υπόβαθρο» ο κώδικας. Η επιτροπή απλώς αναφέρει ότι «σκοπός των κυρώσεων, στο στάδιο της έκτισής τους, είναι η αγωγή των κρατούμενων και η κοινωνική τους επανένταξη» και πως «η μεταχείριση των κρατούμενων αποβλέπει στο να αναπτύξει σ' αυτούς τη θέληση αλλά και τις ικανότητες

να επανενταχθούν στην κοινωνία» (ΕΕΠΔ & ΕΕΕ, 1988). Ακόμη πιο γενικόλογη και χωρίς τεκμηρίωση –τουλάχιστον ως προς το σημείο αυτό– είναι η εισηγητική έκθεση του τότε Υπουργού Δικαιοσύνης: «(Ο νέος κώδικας) καθιερώνει τις βασικές θέσεις της σύγχρονης σωφρονιστικής επιστήμης και αντεγκληματικής πολιτικής...» όσον αφορά τη θεμελίωση της αρχής, επαναλαμβάνει, αυτούσια σχεδόν, την αναφορά της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής στους «Στοιχειώδεις Κανόνες».

3. Βλ. σχετικά: Δασκαλάκης (1981), Κουράκης (1984), Garland (1985). Για τους «Ευρωπαϊκούς Σωφρονιστικούς Κανόνες», βλ. Tulkens (1988).
4. Η διεθνής βιβλιογραφία πάνω στο θέμα της τιμώρησης και της φυλακής είναι πραγματικά πολύ πλούσια: Ως κυριότερα έργα μπορούν να αναφερθούν εκείνα των Rusche & Kirchheimer (1939), Michel Foucault (1975a, 1975b), Thorsten Sellin (1976), και Melossi & Pavarini (1981). Μια σειρά από ενδιαφέροντα άρθρα καθώς και πλούσια βιβλιογραφία περιέχονται στην πρόσφατη συλλογή των David Garland & Peter Young (1983). Στον ελληνικό χώρο (με ιδιαίτερη έμφαση στους ελληνικούς σωφρονιστικούς κώδικες) μπορούν να αναφερθούν οι Ηλίας Δασκαλάκης (1981, 1982, 1984), Στέργιος Αλεξιάδης (1983, 1988) και Νέστωρ Κουράκης (1984): επίσης η έκδοση της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου και της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας (1988).
5. Ανάμεσα στα πολυάριθμα έργα, κλασικό πάνω στο θέμα είναι το βιβλίο των Stanley Cohen & Laurie Taylor (1972). Το αντικείμενο, εξάλλου, απασχόλησε και το Συμβούλιο της Ευρώπης (1977).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Θεωρούμενοι ως δράστες (αστυνομική στατιστική) – καταδικασθέντες (δικαστική στατιστική) – εισελθόντες στις φυλακές (σωφρονιστική στατιστική)

Έτος	Σύνολο Δραστών	Σύνολο καταδικασθέντων	% των Δραστών	Σύνολο εγκλεισθέντων	% των Δραστών	% των καταδικασθέντων
1974	213.147	107.010	50,20%	9.143	4,29%	8,54%
1975	193.705	114.063	58,88%	7.147	3,69%	6,27%
1976	261.011	112.510	43,11%	6.467	2,48%	5,75%
1977	268.445	116.736	43,49%	6.159	2,29%	5,28%
1978	274.197	115.734	42,21%	6.190	2,26%	5,35%
1979	308.733	120.281	38,91%	5.818	1,88%	4,84%
1980	309.487	122.828	39,69%	5.846	1,89%	4,76%
1981	333.348	137.577	41,27%	4.728	1,42%	3,44%
1982	340.442	139.433	40,96%	4.156	1,22%	2,98%
1983	399.039	120.991	30,32%	4.880	1,22%	4,03%
1984	352.317	113.988	32,35%	4.559	1,29%	4,00%
1985	279.455	108.011	38,65%	3.620	1,30%	3,35%
μ.δ.:	294.444	119.097	40,45%	5.726	1,94%	4,81%

6. Θα πρέπει εξ αρχής να διευκρινισθεί ότι δεν πρόκειται για τις βραχυχρόνιες στερητικές της ελευθερίας ποινές, ως ιδιαίτερο μέτρο αντεγκληματικής πολιτικής, οι οποίες εφαρμόζονται με τέτοιο τρόπο ώστε να αποτελέσουν ένα σοκ για τον παραβάτη του νόμου («short, sharp shock») και να τον αποτρέψουν από επανάληψη της εγκληματικής του πράξης. Σχετικά με το θέμα αυτό, βλ. Χάιδου (1989).
7. Δεν θα πρέπει να γίνεται σύγχυση μεταξύ των «εγκλεισμένων» («εισερχομένων») στις φυλακές, από τη μια, και των «εγκλειστών» («κρατούμενων») από την άλλη: η πρώτη είναι μια δυναμική μεταβλητή που υποδηλώνει την κίνηση στο σύστημα (είσοδοι - έξοδοι)· η δεύτερη είναι μια στατική μεταβλητή που δείχνει την κατάσταση του συστήματος σε μια συγκεκριμένη στιγμή (πόσοι, δηλαδή, είναι οι κρατούμενοι). Οι έγκλειστοι που εκτίουν μακροχρόνιες ποινές είναι, φυσικά, περισσότεροι μέσα στη φυλακή γιατί παρουσιάζουν πολύ μικρή κινητικότητα. Και στις δύο, πάντως, περιπτώσεις γίνεται αναφορά σε «καταδικούς» (παραβάτες του νόμου που έχουν καταδικασθεί από δικαστήριο) και όχι σε υποδικούς (οι οποίοι δεν έχουν δικασθεί ακόμη) ή κρατούμενους για χρέη.
8. Το φαινόμενο επισήμανε και ο Ηλίας Δασκαλάκης σε διάλεξη του στην Ελληνική Εταιρεία Εγκληματολογίας (1982), όπου και γίνεται αναφορά σε αντίστοιχη διαπίστωση του Manuel Lopez Rey σε παγκόσμιο επίπεδο: σύμφωνα με στατιστικές του ΟΗΕ, το 1970 επί 2.000.000 καταδικών οι 1.300.000 (65%) εξέτιαν ποινές κάτω των έξι μηνών.
9. Για μια ανάλυση των διαδικασιών επιλογής του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης βλ. Δασκαλάκης (1985) καθώς και τη σχετική έρευνα του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών (Δασκαλάκης κ.ά., 1983). Βλ. και σημ. 13 σχετικά με το «σκοτεινό αριθμό της εγκληματικότητας».
10. Στην πραγματικότητα το όριο για την εξαγορά έχει γίνει 18 μήνες (άρθρο 1 νόμου 1419/8-14 Μαρτίου 1984): δυστυχώς, όμως, δεν υπάρχει τέτοια κατηγορία (12-18 μήνες) στις επίσημες σωφρονιστικές στατιστικές, με αποτέλεσμα να περιορίζονται οι υπολογισμοί στους 12 μήνες, όριο εξαγοράς που ίσχυε μέχρι το 1984 (άρθρο 82 ΠΚ). Ο συνυπολογισμός και των υπολοίπων περιπτώσεων σίγουρα θα ενίσχυε τη διαπίστωση. Ας σημειωθεί, παράλληλα, ότι με το άρθρο 5 του ίδιου νόμου αυξήθηκε και το προβλεπόμενο από το άρθρο 99 ΠΚ όριο για τη χορήγηση υφ' όρου αναστολής εκτέλεσης της ποινής σε 18 μήνες.
11. Δυστυχώς, τα επίσημα στατιστικά στοιχεία, όπως δίνονται από την Εθνική Στατι-

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Εισελθόντες στη φυλακή με βάση τη διάρκεια της ποινής (αναλυτικός πίνακας)

Έτος	Σύνολο εγκλεισθέντων	Έως 1 μήνα	%	1 έως 6 μήνες	%	Σύνολο έως 6 μήνες	%	6 έως 12 μήνες	%
1974	9.143	4.232	46,29%	2.668	29,18%	6.900	75,47%	1.002	10,96%
1975	7.147	3.031	42,41%	2.082	29,13%	5.113	71,54%	786	11,00%
1976	6.467	2.371	36,66%	1.975	30,54%	4.346	67,20%	877	13,56%
1977	6.159	2.089	33,92%	1.768	28,71%	3.857	62,62%	967	15,70%
1978	6.190	2.139	34,56%	1.889	30,52%	4.028	65,07%	889	14,36%
1979	5.818	1.705	29,31%	1.763	30,30%	3.468	59,61%	963	16,55%
1980	5.846	1.557	26,63%	1.726	29,52%	3.283	56,16%	958	16,39%
1981	4.728	1.150	24,32%	1.402	29,65%	2.552	53,98%	901	19,06%
1982	4.156	802	19,30%	1.008	24,25%	1.810	43,55%	817	19,66%
1983	4.880	858	17,58%	1.038	21,27%	1.896	38,85%	1.001	20,51%
1984	4.559	713	15,64%	1.029	22,57%	1.742	38,21%	773	16,96%
1985	3.620	557	15,39%	856	23,65%	1.413	39,03%	572	15,80%
μ.ό.:	5.726	1.767	30,86%	1.600	27,95%	3.367	58,81%	876	15,29%

Έτος	Σύνολο έως 1 έτος	%	1 έως 3 έτη	%	3 έως 5 έτη	%	άνω των 5 ετών	%	Σύνολο άνω του 1 έτους	%
1974	7.902	86,43%	682	7,46%	352	3,85%	207	2,26%	1.241	13,57%
1975	5.899	82,54%	875	12,24%	191	2,67%	182	2,55%	1.248	17,46%
1976	5.223	80,76%	821	12,70%	223	3,45%	200	3,09%	1.244	19,24%
1977	4.824	78,32%	894	14,52%	293	4,76%	148	2,40%	1.335	21,68%
1978	4.917	79,43%	912	14,73%	234	3,78%	127	2,05%	1.273	20,57%
1979	4.431	76,16%	996	17,12%	239	4,11%	152	2,61%	1.387	23,84%
1980	4.241	72,55%	990	16,93%	390	6,67%	225	3,85%	1.605	27,45%
1981	3.453	73,03%	789	16,69%	309	6,54%	177	3,74%	1.275	26,97%
1982	2.627	63,21%	929	22,35%	355	8,54%	245	5,90%	1.529	36,79%
1983	2.897	59,36%	1.297	26,58%	368	7,54%	318	6,52%	1.983	40,64%
1984	2.515	55,17%	1.214	26,63%	437	9,59%	393	8,62%	2.044	44,83%
1985	1.958	54,83%	991	27,38%	316	8,73%	328	9,06%	1.635	45,17%
μ.ό.:	4.243	74,10%	949	16,58%	309	5,39%	225	3,93%	1.483	25,90%

στική Υπηρεσία, είναι εξαιρετικά περιορισμένα: οι ελλείψεις είναι πολλαπλές, ενώ και η διαθέσιμη ταξινόμηση και επεξεργασία είναι μάλλον αντιεπιστημονική και πολλές φορές ανακόλουθη (βλ. και σημ. 10 και 13). Σίγουρα η μελέτη του θέματος, όπως και πολλών άλλων αντικειμένων εγκληματολογικής έρευνας, προσαπαιτεί μια ορθότερη στατιστική της ποινικής δικαιοσύνης.

12. Κατά μέσο όρο, ποσοστό 31% περίπου των εγκλεισμένων βαρύνεται με ποινή ως ένα (!) μήνα. Για ποινές από ένα ως έξι μήνες ο μέσος όρος είναι 28% περίπου, ενώ για ποινές έξι ως δώδεκα μηνών το ποσοστό είναι γύρω στο 15%. Βλ. αναλυτικό πίνακα στο παράρτημα.
13. Θα πρέπει να επισημανθεί εδώ ακόμη ένα τεχνικό (αλλά και ουσιαστικό) κενό των ελληνικών στατιστικών: στις αστυνομικές στατιστικές, οι οποίες μας παρέχουν τον αριθμό των εγκλημάτων και των δρασιών που έρχονται σε γνώση της αστυνομίας, δεν περιλαμβάνονται, φυσικά, όλες εκείνες οι περιπτώσεις που αναφέρονται κατ' ευθείαν στις εισαγγελικές αρχές ή τις υπόλοιπες -εκτός της αστυνομίας- δικαστικές αρχές της χώρας (λιμενικό, πυροσβεστική, αγροφυλακή, κ.λπ.). Το πρόβλημα οξύνεται ακόμη περισσότερο εάν συνυπολογισθεί το γεγονός ότι οι αριθμοί αυτοί αφορούν τη φαινόμενη μόνο εγκληματικότητα, ενώ διαφεύγει, φυσικά, ο λεγόμενος «σκοτεινός αριθμός» (οι παραβάσεις εκείνες, δηλαδή, που δεν επισμαίνονται από τις δικαστικές αρχές), ο οποίος υπολογίζεται σε ποσοστό 80%-85% περίπου (βλ. Σακελάκη, Δασκαλάκη, 1975). Μπορεί, κατά συνέπεια, να αναλογισθεί κανείς τι αντιπροσωπεύουν οι πέντε - πενήντα χιλιάδες εγκλεισμένοι σε σχέση με τον όγκο της ετήσιας «εγκληματικότητας».
14. Για την ιδεολογική λειτουργία της φυλακής, βλ. Δασκαλάκη (1984) για τις συνέπειες του στιγματισμού, βλ. Δασκαλάκη (1985). Στη διεθνή βιβλιογραφία, εξέχουσα θέση πάνω στο πρώτο θέμα κατέχει, φυσικά, το έργο του Michel Foucault (1975a, b), ενώ για το στερεότυπο του εγκληματία και το στιγματισμό μπορούν ενδεικτικά να αναφερθούν οι Howard Becker (1963) και Dennis Chapman (1968).
15. Η ελληνική πολιτεία, βέβαια, είναι μάλλον αλλεργική στην κοινωνιολογική έρευνα και φαίνεται να έχει την περιέργη αντίληψη ότι η κοινωνική πολιτική χαράσσεται μέσα στα δημοσιοϋπαλληλικά γραφεία. Ίσως είναι μια πρώτη υποχρέωση των επιστημόνων να πείσουν (και να πείσουν) για το αντίθετο.

ΚΕΙΜΕΝΑ - ΠΗΓΕΣ

Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (and Procedures for the Effective Implementation of the Rules), United Nations - Economic and Social Council (1957-1984).

Ensemble des Règles Minima pour le Traitement des Détenus (Résolution 73-5/19.1.1973), Conseil de l' Europe (Comité des Ministres).
Règles Pénitentiaires Européennes (Recommandation R (87) 3/12.2.1987), Conseil de l' Europe (Comité des Ministres).
Σωφρονιστικός Κώδικς Εκτέλεσως Ποινών και

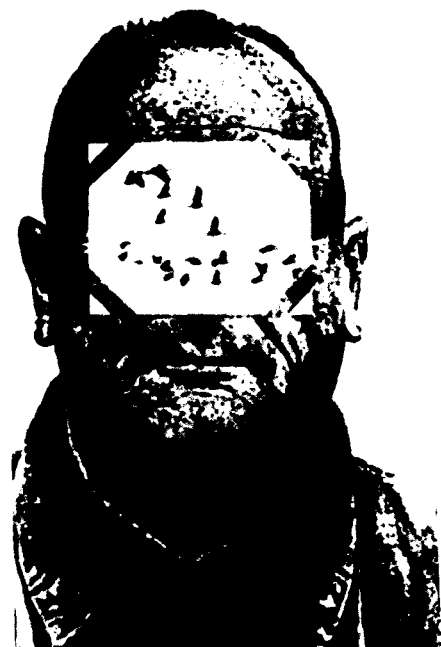

Ασφαλιστικών Μέτρων (Α.Ν. 125/24.8.4.9.1967).

Κώδικας βασικών κανόνων για τη μεταχείριση των κρατουμένων (Νόμος 1851/11.5.1989).
Εισηγητική Έκθεση του Υπουργού Δικαιοσύνης στο Σχέδιο Νόμου «Κώδικας βασικών κανόνων για τη μεταχείριση των κρατουμένων» (9 Μαΐου 1988).
Στατιστική της Δικαιοσύνης (έτη 1974-1985), Αθήνα, Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος.

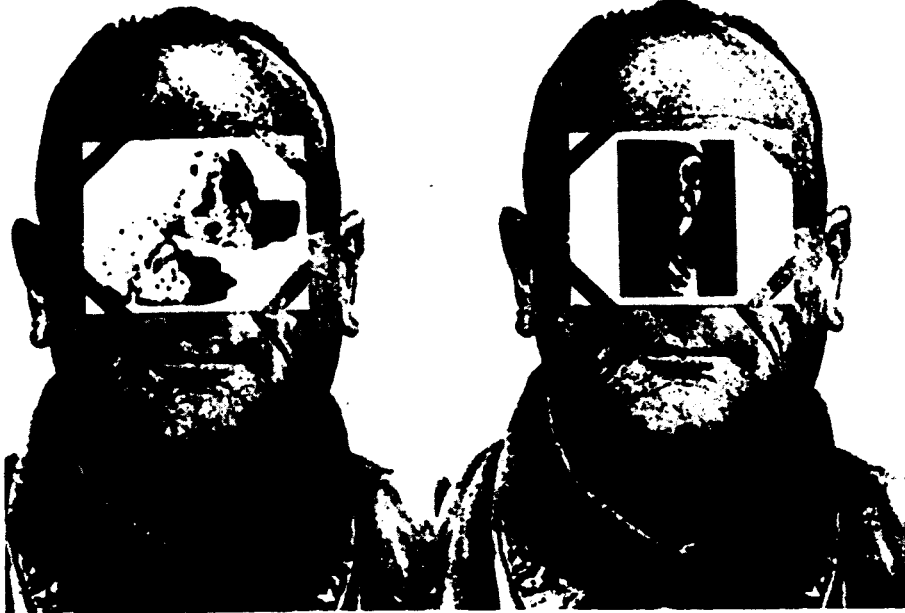
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΑΛΕΞΙΑΔΗΣ Στέργιος
 (1988) *Έκθεση Παρατηρήσεων στο «Σχέδιο Κώδικα βασικών κανόνων για τη μεταχείριση των κρατουμένων»*, στο ΕΕΠΔ & ΕΕΕ (1988), σελ. 93-130.
- (1983) *Προς Αναμόρφωση του Σωφρονιστικού Συστήματος*, Αθήνα: Σάκουλας.
- BECKER Howard
 (1963) *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*, New York: Free Press (2nd edition 1973).
- CHAPMAN Dennis
 (1968) *Sociology and the Stereotype of the Criminal*, London: Tavistock.
- COUNCIL OF EUROPE - LEGAL AFFAIRS
 (1977) *Treatment of Long-Term Prisoners*, (Res. 76/2), Strasbourg: Council of Europe.
- COHEN Stanley & Laurie TAYLOR
 (1972) *Psychological Survival: The Experience of Long-Term Imprisonment*,

[«Prison Talk» in *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977* (edited by Colin Gordon), New York: Pantheon Books, 1980, pp. 37-54].

(1975b) *Surveiller et Punir: Naissance de la Prison*, Paris: Gallimard. (*Discip-*

Harmondsworth: Penguin (2nd edition 1981).

ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ Ηλίας

(1985) *Η Εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης*, Αθήνα: Σάκκουλας.

(1984) *Ο Θεσμός της Φυλακής*, εφημ. *Τα Νέα*, 14 Απριλίου. Αναδημοσιεύεται στην *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, ειδικό τεύχος – αφιέρωμα στον Ηλία Δασκαλάκη, άνοιξη 1988, σελ. 32-37.

(1982) *Οι Επιστημονικές Τάσεις έναντι του Προβλήματος της Φυλακής*, Διάλεξη στο πλαίσιο της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας (ΔΣΑ, 2 Απριλίου). Δημοσιεύεται στην *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, ειδικό τεύχος – αφιέρωμα στον Ηλία Δασκαλάκη, άνοιξη 1988, σελ. 38-47.

(1981) *Η Μεταχείριση του Εγκληματία*, Αθήνα: Σάκκουλας.

(1975) «Η Εγκληματολογική Σημασία του Σκοτεινού Αριθμού της Εγκληματικότητας», *Επιθεώρησης Κοινωνικών Ερευνών*, τ. 25, σελ. 371-384.

ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ Ηλίας, κ.ά.

(1983) *Απονομή της Ποινικής Δικαιοσύνης στην Ελλάδα*, Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ Εταιρεία Ποινικού Δικαίου (ΕΕΠΔ) & Ελληνική Εταιρεία Εγκληματολογίας (ΕΕΕ).

(1988) *Ο Νέος Σωφρονιστικός Κώδικας (Εισηγητική Έκθεση, Κείμενο, Κριτική)*, Αθήνα: Σάκκουλας.

FOUCAULT Michel

(1975a) «Les jeux du pouvoir» (interview), *Magazine Littéraire*, no. 101

line and Punish: The Birth of the Prison, Penguin 1979).

GARLAND David

(1985) *Punishment and Welfare: A History of Penal Strategies*, Aldershot: Gower.

GARLAND David & Peter YOUNG (eds.)

(1983) *The Power to Punish: Contemporary Penalty and Social Analysis*, London: Heinemann.

ΚΟΥΡΑΚΗΣ Νέστωρ

(1984) *Η Ποινική Καταστολή μεταξύ Παρελθόντος και Μέλλοντος*, Αθήνα: Σάκκουλας (β' έκδοση 1985).

MELOSSI Dario & Massimo PAVARINI

(1981) *The Prison and the Factory: Origins of the Penitentiary System*, London: MacMillan.

RUSCHE Georg & Otto KIRCHHEIMER

(1939) *Punishment and Social Structure*, New York: Columbia University Press.

SELLIN Thorsten

(1976) *Slavery and the Penal System*, New York: Elsevier.

TULKENS Hans

(1988) «The Concept of Treatment in the European Prison Rules», *Prison Information Bulletin* (Council of Europe – Legal Affairs), no. 11, June, pp. 8-17.

ΧΑΪΔΟΥ Ανθοζωή

(1989) «Η λειτουργία και η σκοπιμότητα των βραχυχρόνιων στερητικών της ελευθερίας ποινών», στον *Τμητικό Τόμο στη Μνήμη του Καθηγητή Ηλία Δασκαλάκη*, Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο (υπό έκδοση).